

● ÚLOHA LUDU A OSOBNOSTI V DEJINÁCH.* — Práce Jiřího Cvekla patria k tým, ktoré spravidla podnecujú k ďalším myšlienkam, svedčia o tvorivom úsilí autora, hľadajú teoreticky nespracované oblasti, kladú podnetné otázky čitateľovi. Ani doteraz najväčšia autorova práca *Lid a osobnost v dějinách* neopúšťa túto líniu a filozoficky rieši jednu z najaktuálnejších otázok teórie i praxe nášho života. Kniha na mnohé otázky odpovedá, niektoré nové prináša, rieši ich viac alebo menej úspešne.

Už krátky pohľad na obsah knihy ukazuje, že sa usiluje zahrnúť čo najväčší okruh problémov, ktoré súvisia so základnou témou celej práce.

Postupne rozoberá zvolené otázky od pohľadu na protikladnosť marxistického a buržoázneho názoru na úlohu ľudu a osobnosti, cez pohľad na dôsledky objektívnych podmienok a subjektívnych činiteľov, cez otázku vzťahu živelnosti a uvedomenosti, spoločenského a individuálneho k akémusi centru svojho výkladu, k vysvetleniu pojmu ľud, k vysvetleniu významu tohto pojmu, k otázke postavenia ľudu a jeho vývinu. Na záverečných dvoch kapitolách, ktoré sa metódou spracovania a do určitej miery aj formou výkladu niektorých problémov odlišujú od predošlých kapitol — poznať, že ich autor písal pred vyslovením hlbšieho a širšieho pohľadu na otázku osobnosti a kultu osobnosti, ktorý priniesol XXII. sjazd KSSS. Tým však nemá byť

povedané, že by tieto kapitoly v Cveklevej kapitole boli bezvýznamné a zlé.

Za pomerne dosť vážny nedostatok metodického charakteru, ktorý sa v knihe odráža aj v niektorých uzáveroch obsahového charakteru, treba pokladať autorov prístup k buržoáznym teóriám a názorom na ľud, osobnosť a ďalšie riešené otázky. V polemike proti nim postupuje niekoľkými spôsobmi. Nie vždy ich uvádza v plnej historickej súvislosti, nie vždy všetky rozoberá dostatočne hlboko, často sa uspokojuje iba s prehľadom a komentárom. Je zrejmé, že má značný prehľad o stave buržoáznej literatúry k sledovanej otázke. Ich kritikou prináša aj dosť cenného pre vlastné uzávery. Kniha je však určená pre širší okruh čitateľov, ako sú len znalci buržoáznej filozofie a sociológie. Prístup k buržoáznym teóriám na niektorých miestach nie je dosť hlboký a aktívny, autor do určitej miery na niektorých miestach preberá okruh otázok vytýčený nimi alebo ich opisuje. Konečne úsilie autora polemizovať s najväčším počtom najrôznejších buržoázných a revizionistických teoretikov vedie k tomu, že miestami ich názory iba parafrázuje, rozdeľuje ich na skupiny, aby si uľahčil výklad sledovanej otázky, čím však jeho práca začína strácať na presvedčivosti. Čitateľ na niektorých miestach nadobúda dojem tvorby teórie z teórie. Oveľa účinnejšie, hlbšie a presvedčivejšie by bolo voliť menší okruh kritizovaných buržoázných a revizionistických teoretikov. Umožnilo by to ich vecnejšiu a hlbšiu kritiku. Mnohé uzávery knihy by pôsobili menej dojomom nie dosť pevnej konštrukcie.

Úsilie autora hlboko filozoficky postih-

* J. Cvekl, *Lid a osobnost v dějinách*, Studie z materialistické teorie dějin, Praha 1961, SNPL, str. 296.

núť na pohľad všedné a bežné otázky, problémy a pojmy je na mnohých miestach korunované cennými a podnetnými závermi o vzťahu živelnosti a uvedomelosti, spoločenského a individuálneho vedomia, o postavení strany, o pomere vodcov, strany a más atď. Na niektorých miestach však toto úsilie je poznačené istou umelou vykonštruovanosťou problémov, čo vedie k menšej zrozumiteľnosti. Je to tak najmä v počiatočných kapitolách práce.

Iste možno uvažovať o mnohom, čo Cvekl vo svojej práci napísal. S mnohým sa dá aj polemizovať. Je to pochopiteľné. Autor sleduje okruh aktuálnych otázok, ktoré sa v nedávnej minulosti ľudí hlboko dotýkali, pôsobia vo vedomí ľudí ešte v súčasnosti a boli krátko po vydaní knihy znovu hlbšie a širšie riešené. Život k nim priniesol a prináša veľa nového. Je o to lepšie a správne, že tieto otázky neostávajú bez povšimnutia medzi filozofmi a stávajú sa stále viac stredom ich pozornosti.

Jan Škaloud

● SPOLOČENSKÉ VEDY A NÁBOŽENSTVO. — Boj proti ideologickým prežitkom vykorisťovateľskej minulosti je úspešný za predpokladu, že je pozitívny, že sa vedie ako súčasť výchovy k materialistickému svetonázoru. Táto zásada, napriek jej zdôrazňovaniu nebola a nie je v praxi dôsledne rešpektovaná. Na úseku vedeckoateistickej výchovy ostávalo sa dosť často akoby na polceste. Dominantou tu bola kritika náboženstva, či už vo forme konfrontácie vývoja prírodných vied a náboženských predstáv o svete, živote a pod., alebo vo forme kritiky protiludovej činnosti náboženských organizácií v minulosti. Do popredia však treba stavať problémy človeka dnešnej doby a na ich základe, v súvislosti s procesom ich riešenia, metódou názorného presvedčania pomáhať pri

formovaní a upevňovaní marxistického materialistického svetonázoru.

V tejto súvislosti treba uvítať, že sa širokej publicity dostáva prednáškam, ktoré odzneli v rámci kurzu vedeckého ateizmu vo Večernej univerzite marxizmu-leninizmu pri MV KSS v Bratislave. Prednášky tohto kurzu osvetľujúce základné filozofické problémy vedeckého ateizmu, vyšli v zborníku *Spoločenské vedy a náboženstvo*.*

Sborník možno považovať za učebnicu svojho druhu nielen pre lektorov vedeckého ateizmu a pre osvetových, školských a kultúrnych pracovníkov, ale aj pre širokú čitateľskú verejnosť. Obsahuje prednášky: Marxistická filozofia — základ vedeckého ateizmu (E. Bok); Materialistické a náboženské ponímanie prírodného diania (J. Kocka); Vedecké chápanie dejín a kritika náboženských náhľadov na spoločnosť (V. Brožník); Náboženstvo a veda o psychike človeka (Str. Dornič); Súčasná náboženská filozofia (J. Bodnár); Z dejín filozofickej kritiky náboženstva (T. Münz).

Autori zdôvodňujú a dokumentujú zásadu, „že osvojenie si marxistického svetonázoru je základným predpokladom správneho chápania náboženstva a jemu zodpovedajúcich spoločenských inštitúcií, ako aj vytvorenie priliehavej metódy na prekonávanie náboženstva“ (str. 5).

Sborník je impulzom, aby sme v úsilí o prekonávanie náboženstva a zároveň s kritikou náboženstva nastolovali a do popredia kládli problémy človeka dnešnej socialistickej spoločnosti a aby sme na tomto širokom základe napomáhali formovanie marxistického materialistického svetonázoru.

(fv)

* *Spoločenské vedy a náboženstvo*, Bratislava 1961, SVPL, str. 277.